

ULUSLARARASI
“İSLAMÎ İLİMLERİN TEŞEKKÜLÜ VE
İSLAMÎ İLİMLER ARASI İLİŞKİLER”
SEMPOZYUMU

28-30 Nisan 2014/Biřkek-KIRGIZİSTAN

BİLDİRİLER KİTABI

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Adem ÇATAK
Yrd. Doç. Dr. Berat SARIKAYA

Oř Devlet Üniversitesinin 75. Kuruluş Yıldönümü anısına
Oř Devlet Üniversitesi Arařan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Fakültesi ve
Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi işbirliğiyle düzenlenmiştir.

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları

DİN EĞİTİMİ'NDE VE DİNİ İLİMLERİN TAHSİLİNDE ARAPÇA'NIN ROLÜ VE YERİ

Selehattin FETTAHOĞLU*

Özet

Kur'an-ı Kerim Arapça nazil olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) de Hadis-i Şeriflerini Arapça irad buyurdular. Müslümanlar namazda Allah'a Arapça nazil olan Kur'an'ın diliyle yaklaşmaktadır. Bu sebeple Müslümanların din ve ibadet dili Arapçadır. Müslüman âlimlerin yazdığı eserlerin dili de Arapçadır. Her din kendini korur ve müntesiplerinin davranışlarını kendi tercihleri doğrultusunda düzenler. Bunun için de eğitimi bir araç olarak kullanır. Din Eğitimi ve İbadet alışkanlığı edinmede Arapçanın önemi ve rolü büyüktür. Din ve ibadet eğitimi, müntesiplerinin mensup olduğu dinin kutsal metinleri üzerinden yapılmaktadır. Bir Müslüman için içinde Arapçanın olmadığı bir dini hayat düşünülemez.

Arapça Kur'an İlimlerinin doğuş sebebidir. Şer'i İlimlerin temelinde Kur'an ve Sünnetin anlamına ulaşma ihtiyacı yatmaktadır. Kıraat, Hadis, Tefsir, Fıkıh ve Usul gibi temel ilimlerde yazılmış eserler Arapçadır. Dini kaynaklara ulaşmak için Arapça bilmek bir ön şarttır. Arapça bilmeden din ilminde âlim olunamaz. İslam âlimleri Kur'an Dilinde âlim olmayı, Kur'an ve Hadis konusunda söz sahibi olunabilmesinin ön şartı saymışlardır. Arapça bilmeyenin din âlimi olmasının imkânsızlığı kanaati kabul görmüştür. Vakıa da bu kanaati doğrulamaktadır. Zira Arapça bilmeyen bir din âlimi bilinmemektedir.

Bu tespitler sonucu: Arapça, Din Eğitimi ve İslami İlimlerin Tahsili konusunda önemli bir yere sahiptir. İslam Dinin anlaşılması ve İslam Medeniyetinin kaynaklarına inmek için Arapça bilmek zaruri ve önemli bir ihtiyaç ve dini hayatın tanzimi için de şarttır.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Din, Din Eğitimi, İslami İlimler.

Arapça

Tebliğ konusunun mihverinde olması sebebiyle Arapça ile ilgili kısa bir bilgi vererek başlamanın faydalı olacağı mülâhaza edilmiştir. Arapça, anayurtları Arabistan olarak kabul edilen Arapların Anadilidir. Sami Dil Ailesinin güney-batı gurubunda yer alır. Bu guruptan Arapçaya en yakın olan dil Habeşçedir.

Arapçanın tarihi gelişimi, Eski (Kadim) Arapça, Klasik Arapça, Orta Arapça, Yeni (modern) Arapça ve Mahalli Lehçeler başlığı altında beş ana devrede incelenmektedir. (N. M. Çetin, DİA, 3/282)

* Yrd. Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi Öğretim Üyesi, sfettahoglu@gumushane.edu.tr

Eski (Kadim) Arapça ile ilgili eldeki yazılı belgeler sınırlıdır. Bazı kitabeler, Araplarla ilişkisi olan kavimlerin metinlerinde geçen bazı yer ve şahıs isimleri ile m.ö. altıncı yüzyıla kadar giden ve sözlü rivayet edilen şiirler dışında bir belgeye henüz ulaşamamıştır.

Araplar, Hz. İsmail'i (a.s.) ataları olarak kabul ederler. Hz. İbrahim (a.s.) Harran'dan Mısır'a göçmüş ve orada yerleşmiş idi. O dönemde Eski Mısır ile Güney Arabistan arasında yakın ilişkilerin olduğu bilinmektedir. Hz. İbrahim (s.a.) de Mısırlı eşi Hacer'i oğlu İsmail (a.s.) ile Mekke'ye yerleştirmişti. Kendi de zaman zaman yanlarına gidip geliyordu. Hz. İsmail (a.s.) Mekke'ye güneyden gelen Cürhum kabilesine mensup bir kızla evlendi. Araplar bu evlilikle oluşan aileden geldiklerini kabul etmektedirler.

Hz. İbrahim'in (a.s.) m. ö. 2000 yıllarında (1940-1760) yaşadığı ve kadim Mısır dilini konuştuğu kabul edilirse, bu yeni ailede Eski Mısır dili ile Cürhum dilinin birlikte konuşulması mukadder idi. İsmail (a.s.) Cürhumlu eşinden Arapçayı öğrenirken annesi Hacer aracılığı ile de Arapçaya bazı yapı ve kelimeler girmiştir. Sami dil ailesine mensup diller ile Kadim Mısır dili arasındaki benzerlikler¹ (buna (ع) harfi, te'nis (س) sı, mekân isimlerinin başında bulunan (ر) harfi ve fiillerin üç heceli olması örnek gösterilebilir) bunun kanıtı sayılabilir. (A. S. Furat, 1/52) Her ne kadar bu dönemle ilgili elde yazılı bir belge yoksa da, Arapça'nın bu hicretle başlayıp Kur'an-ı Kerim'in nüzulüne kadar geçen zaman diliminde olgunlaştığı ve mükemmel bir dil haline geldiği bir vakıa olarak önümüzde durmaktadır. Bunun en açık delili Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadisleridir.

Arapça miladi 6'ncı yüz yılın başlarında, m. 610 yılında Kur'an-ı Kerim'in nazil olmaya başlamasıyla yeni bir hüviyet kazanmıştır. Arapçanın bütün özelliklerini ve inceliklerini taşıyan Kur'an-ı Kerim, Arapçanın dil ölçüsü ve esaslarının tespitinde şahidi olarak kabul edilmiştir. Klasik Arapça diye de isimlendirilen bu dönemin eldeki en eski yazılı metinleri, Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamberin (s.a.s.) hadisleri ve Arap Divanıdır.

İlerleyen yıllarda, fetihlerin tabii sonucu yabancı unsurlarla karşılaşan Arapça, özellikle Farsça, Yunanca, Latince ve Berberi dilinden etkilenmiş, bu dillerden Arapçaya çokça kelime ve terim girmiştir. Bu dönem orta Arapça olarak isimlendirilmektedir.

Arapça, Napolyon'un 1798 Mısır seferi ile başlayan ve Kavalalı ailesinin hâkimiyeti (1805) süresince devam eden batı ile ilişkiler sonucu yeni bir mecraya girmiştir. Batı ile vaki temas sonucu batıdan etkilenmiş, bunun sonucu Arapçada bulunmayan yeni mefhumların ifadesi zarureti ortaya çıkmıştır. Bu da dilde bir belirsizliğe sebep olmuştur.

Arapçanın konumuz ile iki yönlü ilişkisi vardır. Arapça Kur'an-ı Kerim'in ve bunun tabii sonucu İslam Dininin din dilidir. Buna bağlı olarak da İslami İlimlerin ilk ortaya çıkışı, Kur'an ve Sünneti anlamada karşılaşılacak dil ihtilafları zemininde olmuştur. Bunun sonucu Arapça Dini İlimlerin doğuşunun sebebi olmuştur.

Din

Şemseddin Sami dini, "Allah'a ibadet ve maneviyata itikat hususunda her milletin tuttuğu yol" (Ş. Sami, Kamus) olarak tarif etmektedir. Psikoloji ve

1 Buna (ع) harfi, te'nis (س) sı, mekân isimlerinin başında bulunan (ر) harfi ve fiillerin üç heceli olması örnek gösterilebilir. (A. S. Furat, 1/52)

Tasavvuf mesleğinde din, insan-ı kâmil olma yolunda bir disiplindir. Kalam ilminde, akıl sahiplerini kendi iradeleri ile hayra sevk eden ilahî emirler bütünüdür. Reşid Rıza'ya göre din, "kişinin kendi çabasıyla öğrenemediği, sadece vahiy kanalı ile elde edebildiği gerçekler bütünüdür."

Din müntesiplerini Allah'a ulaştıran bir yoldur. Dinin koyucusu Allah'tır. Din insana bir hayat tarzı sunar. İslam Dininin amacı, insan davranışlarını inanç, ibadet ve ahlak yönü ile biçimlendirmektir.

Dinin varlığını sürdürebilmesi için temel esaslarının bilinmesi gerekir. İslam, müntesiplerinin bilgi, düşünce ve davranışlarını Kur'an-ı Kerim ekseninde değiştirmeyi amaçlar. İslam inancına göre ilmin kaynağı ilahîdir. Bilgi bir değerdir, başkaları ile paylaşıldıkça çoğalır.

İslam kaynaklarındaki ortak anlayışa göre eğitim ve öğretim hayat boyu kesintisiz devam etmesi gereken bir süreç olup amacı, bireyleri ve toplumları gerçek inanca, doğru bilgiye ve erdemli yaşayışa ulaştırmaktır.

Eğitim ve Öğretim

Kelime anlamı öğretme-belletme, okutma-ders verme olan talim kelimesinin Türkçe karşılığı öğretimdir. (Ş. Sami, Kamus) Öğretim "belli bir amaca göre gereken şeyleri öğretme işi, bir eğitim kurumunda bir küme öğrenciyeye belli dal ya da konularda bilgi verme, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme eylemi," (TDK, ETS) olarak tarif edilmektedir. Öğretim, insanlığın sahip olduğu bilgileri yeni nesillere aktarma faaliyeti demektir. Öğretimde amaç, yalnız bilgi kazandırma ve bu bilgiyi hafızada saklayarak yeri geldiğinde kullanmaktır.

Terbiye kelimesinin lügat anlamı "besleyip yetiştirme, ilim ve edep öğretme, alıştırma, ülfet ettirmedir." (Ş. Sami, Kamus) Türkçe karşılığı eğitimidir. Eğitim, yeni nesillerin, toplum hayatında yerlerini almak için hayata hazırlanırken, bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir. (TDK, ETS)

Eğitim kavramı öğretimden daha kapsamlıdır ve öğretimin alanına giren bütün konuları içine almaktadır. Genellikle tek başına kullanıldığında, öğretimi de ifade etmektedir. Eğitim daha ziyade davranış ve karaktere esas teşkil eden beceri ve değerler kazandırmak ile ilgili çalışmaları konu edinir. Amacı, insanda mevcut bütün kabiliyetlerin dikkate alınarak bunların geliştirilmesi ve yönlendirilmesidir.

Öğretim sayesinde zekâ ve bilgi gelişirken eğitim iradenin güçlü olmasını, akıl ve irade arasında denge kurulmasını sağlar. Bu sebeple kişilerin öğrenim seviyelerine paralel şekilde ahlâk ve karakter eğitiminin de yapılması gerekir.

Beydavî eğitimi, bir şeyi derece derece geliştirerek kemaline ulaştırmak, diye açıklayarak bunun bütün canlılar için söz konusu olduğunu söyler (Beydavi, Envârü't-Tenzîl,1/7).

Din Eğitimi

İnsan hayatında din iki alanda görülür. Din Eğitimi ve Dini İbadetlerin yerine getirilmesi.

Din Eğitimi, insanın inanmasını, dindar olsun, dindar olmasını, insanların zihnini meşgul eden konuların başında gelmektedir. Din ne bir felsefe ne de

bir ilimdir. O bir iman ve inanç sistemidir ve insan hayatında etkili bir güçtür. İnsanların birbirlerini anlayabilmeleri için dini bilmeleri gerekmektedir. Dinler ve inançlar hakkında bilgi sahibi olmak, kişinin kendisini ve inançlarını tanımasına katkı sağlar. Tarih, edebiyat ve kültürün çok büyük bir kısmı dini bilgi olmaksızın anlaşılabilir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) (OSCE Organization for Security and Co-operation in Europe) 2007 yılının Mart ayında İspanya'nın Toledo (Tuleytula) şehrinde düzenlediği toplantı sonunda Din Özgürlüğü ve Danışma Konseyi (ODIHR Advisory Council on Freedom of Religion or Belief) masasınca hazırlanan "Devlet Okullarında Din ve İnanç Öğretimi ile İlgili Prensipler Toledo Rehberi" (*Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools*) adlı Raporun I. bölümünde din ve inancın toplumların tarih ve kültüründeki etkisinin görmezlikten gelinemeyeceği, din eğitiminin önemli gerekçeleri bulunduğu vurgulanarak bu gerekçeler "Din ve İnanç Öğretiminin Gerekçeleri" başlığı altında dört maddede özetlenmiştir.

"Din ve inanç öğretiminin birçok zorunlu sebepleri vardır. Bu sebepler dini özgürlük ve insan hakları konusunda yardımcı etkiye sahiptirler. Bunlar;

1. Din ve inanç bireyler ve toplum üzerinde önemli bir güce sahiptir. Bu sebeple toplumun tümünde büyük bir önemi haizdir. Şayet farklı toplumlara mensup insanlar bir birine karşı anlayışlı ve aynı zamanda sahip oldukları haklarına saygılı ise bu farklı inançların anlaşılması kaçınılmazdır.

2. Din ve inanç öğretimi, herhangi bir kimsenin din ve inancına derin saygıyı da içeren kendini anlamasının oluşması ve gelişmesine katkı sağlar. Din ve inanç eğitimi öğrencilerin anlam ve amaçları sorgulamada fikrini açar ve öğrencilerin tarih boyunca insanlığı ilgilendiren ahlaki konuları değerlendirmede gelişmelerini sağlar.

3. Birçok tarih, edebiyat ve kültür, din ve inanç bilgisi olmadan yeterince anlaşılabilir. Bu yüzden din ve inanç eğitimi çok yönlü bir eğitimin parçasıdır. Din ve inanç öğretimi kişinin eğitimini şekillendirir, ufkunu açar, geçmiş ve gelecek karmaşıklıklar içerisinde iç dünyasını şekillendirir.

4. Din ve inanç hakkında bilgi sahibi olmak saygılı davranmayı sağlar, toplumsal bağlılığı artırır. Bu bağlamda toplumun tüm bireyleri, kendi inançları ne olursa olsun, din ve inanç hakkındaki bilgilerden ve diğerlerinin din ve inanç sistemlerinden yararlanırlar." (Bkz. (*Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools*, s. 19 vd.)

Din Eğitimi ve Arapça

İnsan toplum içinde yaşar. Toplum hayatının en önemli ürünü kültürdür. Kültür, toplumun tarihi süreç içinde oluşturduğu ön kabullerini, düşünce sistemini, sanatlarını, gelenek, görenek, inanç ve adetlerini, ahlaki kurallarını ve alışkanlıklarını içine alan bütünsel bir olgu, insan hayatını düzenleyen esaslardır; Kültür bir milletin sahip olduğu din, dil, ahlak, sanat gibi maddi ve manevi değerler bütünüdür. Toplumun bütün alanlarında ortak olan dini, ahlaki, estetik, teknik ve bilimsel nitelikteki toplumsal olayların bütünü kültürü oluşturur.(TDK, FTS) Kültürü etkileyen, değiştiren ve ona süreklilik kazandıran temel unsur dindir.

Toplumun muhafazakâr olması kadar değişmeye de ihtiyacı vardır. Maddi

kültürdeki değişmelerin manevi kültür ile birlikte olması gerekir. Aksi durum kültürel gecikmeye sebep olur. Bu sebeple geleneksel değerlerin devamı için kültürel değerlerin sürekli yeni nesillere kazandırılması bir zorunluluktur. Bu da etkin bir din eğitimi ile mümkün olur. Din Eğitimi almamış, İslami ilimler tahsil etmemiş, Arapça bilmeyen insanların dini hayatlarını kurmaları, ibadet hayatlarını oluşturmaları düşünülemez ve beklenemez.

Müslüman olan her millet, Kur'an-ı Kerim'in dilini öğrenmeye büyük önem vermiştir. Arapça asırlar boyu İslam Medeniyetinin müşterek din ve ilim dili olmuştur. Arapça günümüzde de uluslararası bir hüviyete sahiptir. Tarihte olduğu gibi bu gün de İslami İlimler alanında tahsil yapan insanların bu dili öğrenmeye özen göstermeleri gerekir.

Seviyesi değişmekle birlikte geçmişte ve günümüzde din eğitimi veren bütün kurumların üzerinde ittifak ettikleri hususlardan biri Arapça öğretiminin lüzumudur. Kur'an-ı Kerim'i doğru anlayabilmek için Arapça bilmenin zorunluluğu inkâr edilemez. Arapça din ilimleri için vazgeçilmez bir araçtır. Kur'an-ı Kerim'i yüzünden veya ezbere kendi dilinde okumak din eğitimi ve öğretimi açısından bir gerekliliktir.

İbadet Eğitimi ve Arapça

Din Eğitiminin fonksiyonlarından biri de ibadet eğitimidir. İbadet, kişiyi düşünce ve aksiyon açısından Allah'a yaklaştıran hareketlerdir. Dinin emrettiği şekilde uygulanmaları esastır. İnananların kendi başına dua ve ibadet edebilme yeterliliğine erişmesi gerekir. İbadet eğitimi almamış kişiler hurafe ve yanlışlıklara düşer. Bu sebeple düzgün bir dini hayat için ibadet eğitimi önemlidir. (B. Bilgin, s.25)

H. Peygamber, (s.a.s.) "Fatıha'yı okumayanın namazı yok hükmündedir," buyurdular. (Buhari, Kitabü'l-Ezan 95; Müslim, Vucüb-i Kıraatü'l-Fatıha 34 (394) Namaz kılanın kendi nefsi işitecek derecede lisanı ile harflerini tashih ederek Kur'an-ı Kerim ayetlerinden bir miktar okuması, namazın bir rüknü olarak farzdır. (Ö.N.Bilmen, Bİİ, 125). Gerek bilerek gerek yanlış olarak Kur'an okumadan kılanın namazın caiz olmadığı hususunda alimler ittifak etmişlerdir. (İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Muctehid, 1/98)

Kur'an Arapça nazil olmuştur. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de: "Hakikat Biz onu (O'nun manalarını) anlayasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık" (Zuhruf Sûresi 43/3) ve "Eğer Biz onu yabancı (dilden) bir Kur'an yapsaydık muhakkak ki 'Ayetleri açıklanmalı değil miydi? Arab'a mensup (bir muhataba) Arapça olmayan (bir Kur'an) mı?" diyeceklerdi," buyurulmaktadır.

İslam Âlimleri namazda Kur'an-ı Kerim okunmasının gerekliliği hususunda görüş birliğine varmıştır. İmam Şafii namazda Kur'an-ı Kerim okumanın vacip olduğunu beyan etmektedir. Ebu Yusuf ve Muhammed, "Kur'an mucizdir, icazı lafız ve manadadır, bunlardan biri takdir edilirse vacip eda edilmiş olmaz, vacip lafız ve mananın birlikte bulunması ile eda edilir, demektir. (Serahsî, Mabsût, 1/37)

Dini İlimler

İslam âlimleri, ilimleri bazı farklılıklarla alanlarına göre tasnif etmişlerdir. İlim çevrelerince en kapsamlı tasnifin Taşköprizâde tarafından yapıldığı kabul

edilmektedir. Taşköprizâde ilimleri önce varlıkların bulunabileceği hali esas alarak, Kitabet, İbare, Ezhan ve Ayan adıyla dört kısma ayırmaktadır. Kitabi ilimler, yazıda kullanılan araçların ilimleridir. İbârî (lafzi) ilimler, ibare ve lafızları inceleyen ilimler olup dil ile ilgili ilimlerdir. Zihni ilimler, doğru düşünmenin (mantık) kurallarını belirleyen ilimlerdir. Âyan ilimleri somut varlıkları inceleyen ilimlerdir. Bu da Ameli ve Nazari diye ikiye ayrılır. Ameli ve Nazari ilimler de her biri Hikmet ilimleri ve Şer'i ilimler diye ikiye ayrılmaktadır. Bu yedi kısımdan konumuz ile doğrudan ilgili olanlar Lafzi ilimler ile Şer'i ilimlerdir.

Lafiz (İbare) ilimleri, Meh âricü'l-Hurûf (Fonetik), Lügat, Vaz', İştikak, Sarf, Nahiv, Meanî, Beyan, Bedî, Aruz, Kafiye, Şiir, Hayal, İnşa, İnşa Araçları İlmi, Muhadara İlmi, Divanlar İlmi ve Tarih İlmidir. Şer'i ilimler, Kıraat, Hadis Usulü, Tefsir, Hadis, Usul'ü-Din (Kelam), Fıkıh Usulü, Fıkıh İlmidir. (Taşköprizâde, Miftah).

Dini ilimler, Kur'an-ı Kerîm ve Peygamberimizin (s.a.s.) Hadislerinin anlaşılması ihtiyacından doğmuş, Kur'an-ı Kerîm ve yorumuyla ilgili ilimlerdir. Bu ilimlerin doğuşuna zemin hazırlayan husus da Arap dili çerçevesinde Kur'an-ı Kerîm ve Hadis-i Şeriflerdeki bazı kelimelerin anlamları ile bazı dil yapıları olmuştur.

Dini ilimlerden ilk ortaya çıkan Kıraat ilmidir. Kıraat Kur'an-ı Kerîm'in okunuşunda ortaya çıkan farklı mütevatir okunuşlarından Arapça Dil ilimlerine yardımı ile bahseden ilimdir. Hz. Peygamber (s.a.s.) hayatta iken Kur'an-ı Kerîm'i okuyor, Ashab da bunu başkalarına naklediyordu. Sahabe Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra da Kur'an okumaya özen göstermiş, vaki okuyuş farklılıklarını muhafaza etmiştir. Kur'an-ı Kerîm Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) himayesinde Mushaf haline getirilmiş, Hz. Osman'ın (r.a.) himayesinde de çoğaltılmıştı. Kur'an-ı Kerîm'in toplanmasına Yemâme savaşının sonuçları, çoğaltılmasına da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra Kur'an-ı Kerîm'in okunuşu ile ilgili ortaya çıkan ihtilaflar sebep gösterilmektedir. Daha sonrada yine bir ihtiyaca binaen Kur'an-ı Kerîm'in harekelenmesi gerçekleşmiştir. Bütün bu ilmi faaliyetler Arap Dili üzerinden yapılmıştır.

Hadis Usulü İlmi, Peygamberimizin (s.a.s.) hadislerinin senedinden bahseden ilimdir. Dirayetü'l-Hadis de denen bu ilim, isnad prensiplerinde ve hadis öğrenim usullerinden bahseder. Tefsir, Kur'an'ın anlamından bahseden ilimdir. Hadis Hz. Peygamberin (s.a.s.) sözlerinin anlamından Arapça dil kaidelerine dayanarak bahseden ilimdir. Hadis, Hz. Peygamberin (s.a.s.) sözlerine, fiillerine ve takrirlerine denir. İnsanları ihtilaf ettikleri hususlarda aydınlatırlar. Kur'an-ı Kerîm'in anlaşılmasında önemli yer tutarlar. İbadetler Hz. Peygamberin (s.a.s.) bizzat uygulayarak gösterdiği şekilde öğrenilmiştir. Hz. Peygamberin söz ve fiilleri Müslümanlar için vaz geçilmez bir hazinedir. Bu söz ve fiilleri metin yönünden Hadis ilminin konusunu teşkil ederler. Kelam, Kelam, İnanç esaslarından, Allah'ın zâtından ve sıfatlarından, nübüvvet konularından, başlangıç ve sonuç itibarıyla kâinatın hallerinden İslâm kanunu üzere bahseden bir ilimdir. Fıkıh usulü Şer'i hükümlerin delillerinden ve çıkarılmasından bahseder. Fıkıh şer'i hükümlerin amelî kısmından bahseder. Kişinin lehine ve aleyhine olan hususları bilmesidir diye tarif edilen fıkıh, İslâm dininin ferdi ve içtimaî hayata dair amelî hükümlerini bilmektir. Ayrıca bu husuları inceleyen ilmin de adıdır.

İslam Âlimlerinin ifadelerinden hasıl olan kanaate göre, Kur'an-ı Kerîm'i tefsir edecek olanın dini ilimlerde yetkin olması yanında, Arapçayı bilmesi değil Arapça dilinde âlim olması gerektiği anlaşılmaktadır.

İbn Hazm, Kur'an Arapçadır. Onu Arapça bilmeyenin anlamasının yolu yoktur (İbn Hazm, Er-Resâil, 3/162) Allah Kur'an-ı Kerim'i Peygamberine (s.a.s.) Arapça indirdi. Nahiv ve Lügat ilmini bilmeyen Allah'ın bize kendisi ile hitap ettiği ve dinimizi açıkladığı dili bilmiyor demektir. Arapça bilmeyenin Allah'ın dininde bir kelime bile fetva vermesi haramdır. Müslümanların da böyle birinden fetva istemesi haramdır. Allah'ın bize hitap ettiği lisanı bilmeyenin bilmediği şeyle fetva vermesi ona haramdır.

Tefsir ilminde âlim olanın Arapça Lügat, Nahiv, Sarf, Beyan, Fıkıh Usulü, Kıraat İlmi gibi ilimlere vakıf olması gerekir. Tefsir âliminin Kur'an Ayetlerinin nüzul sebepleri ile nasih ve mensuhunu da bilmesi gerekir. Âlimlerden bazıları bunlara bazı ilaveler yapmıştır. Örneğin, Zeccâc ve Vahidî Garîbü'l-Kur'an'ı, Salebi Kısas'ı, Zemaşerî Beyan İlmini, Râzî Kelam ve aklî ilimlerden konu ile ilgisi olanları zikretmiştir. (Zerkeşî, Burhan, 1/13) Sayısı on beşe ulaşan bu ilimleri Suyûtî icmal etmiş olup bu ilimlerin ilk yedisini Arapça dil biliminin -Lügat, Nahiv, Sarf, İştikak, Meani, Beyan, Bedi- kısımlarıdır ve ilki Lügat ilmidir. (Suyûtî, İtkan, 4/213 vd.)

Dilin esaslarına vakıf olmayan, kelimelerin, ibarelerin lügat ve mecazî manalarını anlamayan, mukteza-i hali, muhtelif beyan üsluplarını bilmeyen bir kimse, Kur'an-ı Mübin'in lafızlarını, terkiplerini-tahlil edemez. (Ö.N. Bilmen, BTT, 1/141). Malik b. Enes (r.a.) "Arapçayı bilmeyen ve Allah'ın Kitabı'nı tefsire kalkışanı ibret verici bir ceza ile cezalandırırdım," demektedir. Mücahid de "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimseye Arapçayı bilmeden Allah'ın Kitabından konuşması helal değildir, demıştır. (Zerkeşî, Burhan, 1/292) (Suyûtî, İtkan, 4/213)

Zerkeşî, Ebû'l-Leys'den naklen, Arap dilini ve nüzul sebebinin bilene tefsir yapması caizdir. Ancak tefsir konusunda söz söyleme zorunda kalan ve dilin hususiyetlerini bilmeyenin tefsir yapması caiz değildir Ancak işittikleri kadarını söyleyebilir. Bu da tefsir değil hikâye olur demektedir. (Zerkeşî, Burhan, 2/163)

Gazali, Arapçayı anlayabilecek ve onun kullanım şekillerini bilecek kadar, sözün icaz, tadvil, izmar- hazif- ibdal, takdim, tehir, -bilmesi gerektiğine işaret etmektedir. (Gazâlî, İhyâ,1/292)

Şatibi özetle, İslam Şeriatı Arapçadır. Yabancı bir dil ile onu anlamak imkân dâhilinde değildir. Kur'an'da yabancı kelime yoktur. Bu minval üzere inmiştir. Kur'an-ı Kerim Arapça nazil olmuştur. Onu anlama talebi özellikle aynı yolla olur. Çünkü Kur'an Arapçadır. Arap diliyle gelmiştir. Bu durumda Kur'an-ı Kerim'i anlamının bundan başka bir yolu yoktur. Kur'an-ı Kerim'i anlamak isteyen ona bu yolla yaklaşmalıdır. Arap dili diğer dillerden tamamen farklıdır. Çünkü Arapça dil ve üslup bakımından diğer dillerden ayrılır. (Şatibî, Muvafakat, 2/101 vd.)

İmam Şafii, Kitabın nazil olduğu ve sünnetin varit olduğu bu dili bilmeyen bir kimse, bilmediği bir konuda söz söyleme külfetine girer de söylediği doğruya muvafık olursa -bilmediği halde doğruyu bulursa- bu övülmez. Doğru ile yanlış arasındaki farkı bilmeyen kişi bilmediği konuda söz söylemeyi tekellüf ederse mazur görülmez. (İmam Şafî'î, Risale, 1/50)

İbn Haldûn, şeriat ehlinin Arapça bilmesi zarurettir. Çünkü şer'i hükümlerin kaynağı Kitap ve Sünnettir. Onlarda Arap dili ile yazılmıştır. Bunları nakleden sahabe ve tabii de Arap'tır. Fakih olmak isteyen Arapçanın fıkıhla ilgili kısımlarını bilmesi gerekir. (İbn Haldun, 545)

Şatibî, müçtehidin ictihad etmesi için Arapça bilmesinin gerekli olduğunu

beyan etmektedir. Arapça Şeriatın (Kitap ve Sünnetin) metinlerini anlamaya ve naslardan doğruyu çıkarmaya vesiledir. Çünkü bu şeriat Arapça geldi. Allah, "Hakikat Biz onu (O'nun manalarını) anlayasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık," (Zuhruf Sûresi, 43/3) ve "Bu (Kur'an'ın dili) ise (bütün fesahat ve belagati ile) apaçık Arapça bir dildir," (Nahl Sûresi, 16/103) buyrulmaktadır. Arapça, Kitab ve Sünnetin anlaşılmasına vesile olunca, Şeriat ilmi talebesine onu bilmek vacip olur. Çünkü "vesileye makâsıdın ahkâmı aynen uygulanır. (Şatıbî, Muvafakât, 4/114 vd.)

Sonuç

Arapça Kur'an-ı Kerim'in, buna bağlı olarak ta Müslümanların din dilidir. İslami ilimler büyük ölçüde Arapça ile yazılmıştır. Bu da Arapçanın önemini artırmaktadır. İslam toplumunda geçmişten gelen hâkim kanaat, Arapça bilmeyen din âlimi olmayacağıdır. Çünkü Arapça bilmeden Kur'an'ı hakkı ile anlamak imkânsız gibidir. Bu ilişki bugün için de geçerlidir. Ayrıca bugüne kadar Arapça bilmeyen bir din âlimine de rastlanılamaması vakia olarak buna delalet etmektedir.

Pedagoji ilminin kurucusu olarak kabul edilen ve kendisi de bir Hristiyan din adamı olan Comenius, Arapça ile ilgili: "Bilimsel muhtevalı kitapları okumak için, yani genel olarak kültürlü insanlar için Latince, filozoflar ve hekimler için Yunanca ve Arapça, din adamları için Yunanca ve İbranice dillerini öğrenmek gerekir," demektedir. (J. A. Comenius, Didaktika Magna, s.195) Yaşadığı dönemi ve dini mensubiyetini göz önünde bulundurarak Comenius'un bu ifadelerinden, günümüz fikir adamlarının ve Müslümanların Arapça bilmesinin zarureti anlaşılmaktadır.

Ayrıca dil, bir toplumsal davranış biçimidir. Dil ile kültür ve düşünce arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Dil, insan topluluklarının belli dünya görüşlerini yansıtan düşünce biçiminin dış görünümüdür. Bir dilin oluşum aşamaları, o dili konuşan insan topluluğunun kültüründeki ve dünya görüşündeki gelişimle eşdeğerdir. Bir milletin dil tarihi aynı zamanda o milletin kültür tarihidir.

Gerek dinimizi anlamada ve gerekse Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan, özelde milletimizin, genelde Müslümanların kültür hazineleri olan yazmalarla tanışmak ve geleceğimizi onlara danışmak için Arapça öğrenmenin bir hayata değeceği kanaati ile.

Kaynakça

- BEYDAVÎ, Nasiruddin Muhammedi, *Envarü't-Tenzil ve esrârü't-te'vil*, Dârü İhyai't-türasi'l-Arabiyye, Beyrut 1418h.
- BİLGİN, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, AÜİF Yayınları, Ankara 1988.
- BİLMEN, Ö. Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, 1968.
- BİLMEN, Ö. Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, Bilmen Yayınevi, İstanbul.
- COMENIUS, J. A. Comenius, *Didaktika Magna*, Çevr.: Hasip A. Aytuna, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1964.
- ÇETİN, Nihat M., "Arap", DİA, -III.
- EI-GAZALİ, Ebû Hamid, *İhyaü Ulümi'd-dîn*, Darü'l-Marife, Mısır.
- Es-SUYÛTÎ, Celalettin, *El-İtkân, fî ulümi'l-Kur'an*, Hey'etü'l-Mısriyye, Mısır 1974.
- EŞ-ŞAFİ'Î, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris, *Er-Risale*, Darü'l-Marife, Beyrut 1990.
- EŞ-ŞÂTİBÎ, İbrahim b. Musa, *El-Muvâfakat*, Darü İbn Affan, 1997.
- Ez-ZERKEŞİ, Bedruddin, *El-Burhan fî ulümi'l-Kur'an*, Darü İhyai'l-kütüp, Beyrut 1957.
- FURAT, A. Subhi, *Arap Edebiyatı Tarihi*, I-II cilt, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1996.
- İbn HALDUN, Abdurrahman b. Muhammed, *Mukaddime*,
- İbn HAZM, Ebû Muhammed Ali, *Resâilü İbn Hazm el-Endelûsî*, Müessesetü'l-Arabiyye, 1980-83.
- İbn RÛŞD (el-Hafîd), *Bidayetü'l-Müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, Cemaliye Matbaası, Mısır 1329h.
- OĞUZKAN, Ferhan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1974.
- SAMİ, Şemseddin, *Kamus-ı Türki*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
- SERAHSÎ, Şemsuddin, *El-Mebsût*, Darü'l-Marife, Beyrut 1978.
- TAŞKÖPRÎZÂDE, Ahmed b. Mustafa, *Miftâhü's-Saâde ve misbâhü's-siyade fî mevzuâtü'l-ulûm*, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1985.